

מראי מקומות- קידושין י"ז

של רבו. ומה שצריך להשלים היכא דחלה יותר משלש, היינו משום דהוי אומדן דעתא דמוכח דלאו להכי נחת למזבן [וצ"ע גדר של סברא זו, האם כוונתו דא"כ הוי מקח טעות, ק' לומר כן, א', דאולי לא ה' ראוי לחולי בשעת המכר, ועוד, א"כ לא יהי צריך להשלים, אלא צריך להיות בטל המכר מעיקרא. ואולי כוונתו דהוי כמו אומדנא דמוכח דהתנה עמו דאם יהי חולה ליותר מג' שנים שישלים לו, ועדיין צ"ע]. וע"ע בתוס' דמשמע מדבריו (בתי' הב') דהחילוק בין פחות משלש ליותר הוא בקראי תלוי.

(ג) **חלה ד', נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים-** פי' הריטב"א, דהיינו דצריך להשלים כל ד', שכך מדת חכמים, אם בא לנפות מנפה את כולו, וכו'.

(ד) **ואי בצר לי' מחד מינא וטפי לי' מחד מינא לית לן בה-** הק' הרמב"ן, א"כ לימא ט"ו סלעים, ה' סלעים מכל מין ומין ל"ל. ותי' דאגב אורח' קמ"ל דהילפותא הוא מה' סלעים דפדיון הבן. והביא מי"מ דס"ל דלכתחלה צריך ליתן ה' מכל מין ומין, אלא דכ' הרמב"ן דא"א לומר כן, דלשון הגמ' משמע דלא אכפת לן, וגם, מדברי התנאים האחרים מבואר דס"ל דודאי אין צריכים ליתן מכל מין ומין, ור"מ לא פליג עלייהו אלא בחדא, דאל"כ הי' להם לפרש שנח' בתרתי. וע' בריטב"א דכ' דמה דנקט חמשה בכל מין, היינו לומר דדוקא למבצר מחד מינא ולטפווי מאידך מינא מהני, אבל ליתן לי' מחד מינא כלל לאו כל כמיני'. אולם ע' בהגהות הגרא"ז על הרמב"ן דכ' דקו' הרמב"ן הב' ק' ע"ז ג"כ, דהא ודאי התנאים אחרים אין מצריכים שיתן מכל מין ומין. וע"ע במשנה למלך (עבדים ג', י"ד), שהביא מש"כ הכסף משנה שם, דמש"כ הרמב"ם שם דיכול ליתן הכל ממין א', היינו לאפוקי מדעת ר"מ דס"ל דצריך ליתן מכל מין ומין, וכדעת הריטב"א.

(ה) **ונילף ריקם ריקם מעולת ראיי-** הק' השיטה לא נודע למי, "וא"ת והא אין אדם דן גזרה שוה מעצמו א"כ קבלה מרבו, י"ל ג"ש סתם ניתנה, ריקם ריקם ניתנה נתינה, ולא אתפרש מאי זו ריקם או מאי זו נתינה,

(א) **הכא במאי עסקי', כגון שברח ופגע בו יובל-** פי' בשיעורי ר' שמואל (רכב) דלכאו' תי' הגמ' הוא דכיון דפגע בו יובל, שוב לא בעי השלמה, וא"כ אי"ז נחשב שילוחו מעמך, ולכן אין מעניקים לו. אלא דהביא דבאמת נח' הראשונים בזה, דהתור"י הזקן הביא בשם הר"ם (ור' שמואל נקט דמסתמא כוונתו להרמב"ם [עבדים ה', ד']) דלעולם לאחר יובל אי"צ השלמה, ועוד הביא אית דמפרשי דבאמת צריך השלמה לאחר יובל, ומ"מ אין מעניקין לו כשסיים השלמתו, ולא מקרי שילוחו מעמך, ומשום דכשגמר להשלים עבודתו יוצא ביובל שעבר. וביאר בגר"ש, דהיינו דבעצם מה שמפקיעו מעבדות הוא היובל שעבר, אלא דבפועל צריך עדיין לעבוד משום שחייב עדיין בהשלמה. וא"כ, כשהשלים עבודתו יוצא מחמת הפקעת היובל שחל כבר, ומה שאין מעניקים לו הוא משום שבשעה שפגע בו דין חירות הי' בשעת מעשה בורח, וא"כ לא מקרי שילוחו מעמך. ועפ"ז ביאר דשפיר הוסיף הגמ' מהו דתימא שילוחו מעמך קרינן ביי', קמ"ל, דלא נימא דכיון דבעי השלמה ורק אחר שהשלים יוצא ע"י היובל מקרי שילוחו מעמך. וכן ע' במאירי שהביא מח' זה, ותמה עליו, וכ' דאולי מיירי שברח סמוך ליובל, ופגע בו יובל מיד, שאין האדון קפיד כ"כ על השלמתו, וא"כ בזה אין לו הענק (ואולי י"ל דזהו כוונת רש"י כשכ' דפגע יובל אחרי כן למחרת, דמשמע דחל מיד, ואולי כוונתו לזה).

(ב) **בעושה מעשה מחט-** מכלל דאידך ברייתא דחייב להשלים מיירי בשלא עשה כלום. ויש לעי', מהו החילוק בין פחות משלש, דאינו חייב להשלים, ליותר משלש, דחייב להשלים. וביאר בריטב"א דעבד חלוק משכיר, דבשכיר הרי השכירו בעל הבית למלאכה זו, וא"כ אין לו אלא שכרו של מה שעשה לפי חשבון, אבל ע"ע אינו משועבד לו לעשות דבר ידוע, אלא נשתעבד לו שכל מלאכתו שהוא עושה הוא לרבו. וא"כ, אם אינו יכול לעשות שום מלאכה, נמצא דנסתחפה שדהו

(ח) **למר למעוטי כספים, למר למעוטי פרדות-** פי' הרשב"א, דבעצם יש כאן כלל ופרט וכלל, הענק תעניק לו כלל, מצאנך פרט, אשר ברכך חזר וכלל, ומרבינך כעין הפרט, דהיינו דבר שהוא בכלל ברכה. ולזה בא הפרטים למעוטי כספים או פרדות, למר כדאית לי' ולמר כדאית לי', דאע"ג שהם בכלל ברכה קצת, אבל כיון שאינם בכלל ברכה כ"כ, שפיר ממעטינך אותן.

(ט) **א"כ מה ת"ל אשר ברכך - הק' העצמות יוסף,** הא צריכין להכי לעיל לרבות כל דבר בכלל ופרט וכלל, ותי' דה"ק, לפי הך דרשא ל"ל אשר ברכך [וצע"ק].

(י) **אדרבה, מרבה אני את האח - כ' השלנל"מ** דזה יהי' דוקא היכא שאין בן, אבל היכא שיש בן, ודאי אין האח יורש העבד, ואם יהי' בן לא יעבוד העבד לא את הבן ולא את האח. וע' בשיעורי ר' שמואל (רמט) שהק' דבשלמא להראשונים שאח יש לו דין יורש מצד עצמו, שפיר ניחא דהי' צד לומר שהאח יירשנו ולא הבן, אבל הראשונים דס"ל דאח יורש רק מדין משמוש, דהאב יורש בקבר ומוריש להאח, א"כ הרי כל מה שיוורש האח הוא רק דרך הבן, וא"כ איך שייך שיוורש האח ולא הבן (וע' מש"כ בשם המקנה). וביאר דאין הנדון בסוגיין שהעבד יעבוד הבן או האח בתורת ירושה, אלא באופן שהבן או האח קם תחת אביו או אביו להיות אדון, וא"כ אי"ז ענין למשמוש כלל.

(יא) **והאי לאמתך תעשה כן להכי הוא דאתא, הא מיבעי לי' לכדתניא... להעניק וכו' - הק' הפני יהושע,** הא לכא' משמע דואף לאמתך וכו' הוא היקש גמור, וא"כ הא קיי"ל דאין היקש למחצה. ותי' דמהיקש זו אכתי לא ידעי' דאינה עובדת הבן, דהא איכא הקישא ג"כ להיפוך, דאתקוש עברי' לעברי שמכרוהו ב"ד, וכיון שעברי עובד את הבן, א"כ י"ל דה"ה בעברי', ומאי חזית, כיון דתרתיה הקישא הוא. וא"כ הי' צריך הגמ' לאתויי הקישא יתירא לומר דאינה עובדת את הבן [דהיינו, דצריך להיות ההיקש מיותר, דאל"כ אינו יכול ללמוד ממנה לענין זה]. אולם ע' בריטב"א דכ' דכאן לא אמרי'

והכריע ר"מ דמבכור גמרי' מדכתי' אשר ברכך". וע' בחכמת בצלאל (פתחי נדה, נדה כב:) שהביא מההליכות עולם שכי' שיש ב' מיני מסורות בג"ש, פעמים רק המקומות נמסרו, אבל לא התיבות, ונמסרו לחכמים לדון מאיזה תיבות ללמוד (כמו בכתובות ל"ח באונס ומפתה דילפי מהדדי), ופעמים נמסרו התיבות סתם, מלה פלונית תלמוד ממלה פלונית, ולא נמסרו המקומות, והחכמים מבקשים מנוח לתיבות אשר ייטב להם לדור שם בהם.

(ו) **חדא, דתפשתה מרובה לא תפשתה - לכא' תמוה,** דכיון דכתיב אשר ברכך, א"כ אדרבה, עדיף ללמוד המרובה מהמועט. כן הק' תוס', ותי' דהיכא דכתיב חד ריקם, והשאלה הוא אם קאי אבכור או אעולת ראי', בזה אמרי' דלומדין מהמרובה, אבל הכא, דחד נתניה כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין, אמרי' דתפשתה מרובה לא תפשתה, והחילוק צ"ע. וע' בעצמות יוסף דביאר החילוק כן, דהיכא דודאי קאי הלימוד על ריקם, א"כ אם תופסין המועט, א"כ אז אנו ממעטין בידיים מה דכתיב בקרא אשר יברכך, וזה אין סברא לעשות. אבל היכא דהנדון הוא אם ללמוד מקרא זו או מקרא זו, אז חוזרין להסברא דתפסת מרובה לא תפסת, ואי"ז נחשב ממעטין הא דכי יברכך בידיים [ועדיין צע"ק].

(ז) **אלא לר"י ור"ש האי צאן גורן ויקב ל"ל - לכא' ק', בשלמא לשי' הרמב"ן דס"ל דאף לר"מ אי"צ ליתן מכל מין ומין, שפיר יש להק' דלר"י ור"ש צאן וכו' ל"ל. אבל לשי' הריטב"א דס"ל דצריך ליתן עכ"פ קצת מכל מין ומין, א"כ י"ל דצריך צאן וכו' לכ"ע לימא דצריך ליתן מכל מין ומין. וכ' השלנל"מ (על הגמ' לעיל, דג"כ כ' כהריטב"א), דדוקא בר"מ שייך לומר דצריך ליתן מכל מין ומין, דהא שדי ריקם אכולהו, וא"כ מסתבר שצריך ליתן מכל מין ומין, אבל לפי התנאים דס"ל דכתיב נתניה, ואי"ז קאי אכולם, וא"כ אין מסתבר לדרוש שיהי' צריך ליתן מכל מין ומין (וכן נקט הכסף משנה שהבאנו לעיל, דרק בדעת ר"מ שייך לומר דצריך כל מין מין, אבל לדעת שאר תנאים ודאי אי"צ ליתן מכל מין).**

דאל"ה היאך יורש את אביו, ודלמא לאו אביו הוא, אע"כ דאזלי בתר רוב.

יד) גר את העכו"ם אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן וכו' - הק' הקובץ שעורים (קכז), למה צריך ראי' לזה, הלא דבר זה מבואר בכל מקום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ובאילת השחר כ' ב' מהלכים ליישב, א) דאולי מה דאמר' גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, היינו רק דהגר אין לו שייכות להגוי, אבל אולי הגוי עדיין יש לו שייכות להגר, וא"כ, שפיר מוריש להגר, וע"ז צריך הגמ' לחדש דאין לו דין ירושה מן התורה. ב) הא דאמר' גר שנתגייר וכו', ודאי אם יש לא' חוב ממון לגוי, אי"ז פקע כשנתגייר, וא"כ ה"א דה"ה בירושה יהי' הדין כן, דהוי כמו חוב ממון, קמ"ל.

טו) גר ועכו"ם שירשו אביהם... טול אתה עבודת כוכבים וכו' - כ' הקובץ שעורים (קטז) דמכאן מבואר דשייך ירושה על איסורי הנאה (וע' בשיעורי ר' שמואל [ער] דהראי' הוא רק מיין נסך, דתקרובת ע"ז לית בה ביטול, אבל בע"ז עצמה, דאית בה ביטול, אין ראי', דזה שפיר שייך לזכות בה), אף דאין שייך בו מכירה, וזהו משום דאינו ברשותו, אבל ירושה ממילא חל, אפי' על מה שאינו ברשותו. מיהו עדיין הק' בשיעורי ר' שמואל (שם), הא איך נשתתפו ביין נסך, הא זה ודאי הוי כזכיי', וצ"ל דנשתתפו קודם שנתגייר, או קודם שנעשה יין נסך, אלא דהעיר על צד זה, דהא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

היקש לגמרי, משום ד"כין" מיעוטא הוא ועל מאי דקאי משמע [ובזה לא אמרי' אין היקש למחצה].

יב) דבר תורה עכו"ם יורש את אביו - כ' הריטב"א "וכי תימא מאי איכפת לן, נפקא מינה לענין גזלו של גוי האסור..., שאם יש לו נכסים מאביו, אם יש לו ירושה יש בהם משום גזלה, ואם לאו אין בהם משום גזילה דהפקרא ניהו". והעיר המנחת שלמה (ח"א, פ"ו) דגם למ"ד גזל עכו"ם מותר מן התורה, איכא נפק"מ לפי מש"כ המג"א (תרל"ז, ג') מהיראים דאף למ"ד גזל הגוי מותר, מ"מ אינו שלו של הישראל, וא"כ אינו יכול לצאת ידי אתרוג באתרוג שגזל מהעכו"ם. ואף אם יש מי שחולק על היראים, מ"מ לכאו' פשוט שאם הגוי חוזר וחוטפו מהישראל, אין הישראל יכול לתובעו לדין ולחייבו מיתה בתורת עכו"ם שגזל. ועוד הק' שיש עוד נפק"מ בזה, וא"כ העיר דמהו קו' הריטב"א בכלל. וע"ש מה שהאריך לבאר דעת הריטב"א בזה.

יג) עכו"ם יורש את אביו - כ' הרמב"ם (נחלות ו', ט') "הגוי יורש את אביו מן התורה, אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם". אולם לשון המאירי כאן הוא דהגוי יורש את אביו "ושאר מורישיו". וע' בפרי יצחק (ב', ס') שחקר בדעת הרמב"ם אם גם הבת יורשת אביה, או דוקא הבן. והביא ראי' מהגמ' כאן, דאי' דע"ע אינו עובד לא את הבן ולא הבת, מהא דכתיב וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו, וא"כ מוכח דגם לאפוקי הבת צריך לקרא דוחשב עם קונהו. וע' מש"כ להביא ראי' מרש"י ביבמות (ס"ב) דהבת שוה להבן לענין ירושת הגוי, ואין שום דין קדימה להבן. ומקור לדברי הרמב"ם, אי' בקובץ שעורים (ב"ב, שנח) דהיינו מהא דכתיב ובן משק ביתי יורש אותי, והיינו אליעזר, וודאי לא הי' לאליעזר שום דין לירש, אעכצ"ל דכיון שלא יהי' שום יורש, כיון שלא הי' לאברהם שום זרע, א"כ ממילא אליעזר יקח הכל, ומוכח מזה שרק הזרע יורשים (ואפי' להרמב"ן בס"פ אמור שהיו להאבות דין ישראל, זה הי' רק לאחר הברית מילה, אבל קודם לכן ודאי בני נח הי'). וע"ש עוד בפר"י שהביא ראי' מכאן דגם בעכו"ם הולכים אחר רוב,